

INLICHTINGEN
SAMENVATTING

(TEAM)

2177

Afdeling: Inlichtingen en
Veiligheid.

's-Gravenhage, 25 februari 197
Prins Clauslaan 8
Tfn 81 43 21

Nr. : AIV/0964/B-77

Aan:
Zie verzendlijst

INLICHTINGENSAMENVATTING
(ISAM 2/77)

Deze ISAM is een nationaal inlichtingendocument.
Behoudens voorafgaande toestemming van het Hoofd
van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van
de Luchtmachtstaf mag de inhoud niet

- a. ter inzage worden gegeven aan buitenlanders;
- b. ten overstaan van buitenlanders in discussie
worden gebracht;
- c. worden gekopieerd.

VERZENDLIJST, behorende bij Inlichtingsamenvatting nr. 2/77,
d.d. 25 februari 1977.

<u>Aan:</u>	<u>Ex.nr.:</u>
Chef Staf (Luchtmacht) van de Inspecteur Generaal der Krijgsmacht	1 1)
Chef Defensiestaf t.a.v. Hoofd SIDS	2
C- CTL	3
C- Vlb Soesterberg	4
C- Vlb Leeuwarden	5
C- GPLV/Vlb Deelen	6
C- Vlb Volkel	7
C- Vlb Eindhoven	8
C- Vlb Twenthe	9
C- Vlb Gilze Rijen	10
C- 12GGW	11
C- 3GGW	12
C- 5GGW	13
C- CRC/MILATCC	14
C- LVM Groep	15
C- 1LK t.a.v. C- ASOC	16+17
	18 t.e.m. 20
C- CLO	21
C- LIMOS	22
C- LETS)	23
C- KKSL)	24
C- KLS tevens Vlb Ypenburg	25
Directeur Luchtmacht Stafschool	26
Lumat	27
LuLaMarat	28
LuLaMarat	29
MaLumat	30
Lumat	31
LaLumat	32
LaLumat	33
LuLumat	34
LaLuMarat	35
LaLuMarat	36
	37
	38+39
	40
	41
	42
	43
<u>I.a.a.:</u>	
Voorzitter van het Comité Verenigde Inlichtingen- diensten Nederland	36
Hoofd MARID	37
Hoofd LAMID	38+39
Hoofd IDB t.a.v. Lu-Liaison Officier	40
DPKLu	41
DMKLu	42
EFMV d.t.v. CDS	43

Ex.nr.:

NMR-Neth. SHAPE t.a.v. Maj [REDACTED]	44
NMR-Neth. AFCENT t.a.v. Maj [REDACTED]	45
NAK-2ATAF t.a.v. Lt-Kol [REDACTED]	46
Neth. Support Unit AAFCE t.a.v. Lt-Kol [REDACTED]	47
C- 1LVG	48

Intern aan:

BDL - Plv.CLS - Sous-Chef Operatiën - Sous-Chef Plannen -	49	
H- Afd.Ops Directie	} ter circulatie	50
H- Afd.Lu Bedr.Veiligheid		
H- Afd.Verbindingen		
H- Afd.Ops Behoeften	51	
H- Afd.Plannen	52	
H- Afd.Organisatie	} 53	
DEB - SCFin - SCAut - SCOrg		
H- Sectie Contra Inlichtingen	54	
Archief Afd. Inlichtingen en Veiligheid	55	

-
- 1) ter info, daarna retour aan het Hoofd van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van de Luchtmachtstaf.
 - 2) ex. 19 en 20 ter info, daarna retour aan het Hoofd van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van de Luchtmachtstaf.

I N H O U D S O P G A V E

	<u>Blz.:</u>
<u>HOOFDSTUK I - FEITEN EN ONTWIKKELINGEN</u>	I.1
<u>Warschaupact</u>	I.1
<u>Mutaties in de "militaire" top</u>	I.1
<u>Nieuw Russisch tactisch g/g raketsysteem</u>	I.2
<u>Warschaupact lsk en lvd middelen tegenover Centraal Europa</u>	I.2
<u>Vlieg- en oefenactiviteiten in de DDR, Polen en Tsjechoslowakije</u>	I.2
<u>Vliegtuigvervangingsprogramma</u>	I.3
<u>Bouwwerkzaamheden op het vliegveld PRESCHEN (DDR)</u>	I.4
<u>VIPs uit Sowjet-Unie in "forward area"</u>	I.5
<u>JAW GATE radar in Polen</u>	I.5
<u>SA-8 g/l gw activiteiten bij de GSVG</u>	I.6
<u>Sowjet vliegtuigexport in 1976</u>	I.6
<u>Leveranties aan Arabische landen</u>	I.7
<u>Samenwerking Libië/Joegoslavië</u>	I.7
<u>Sowjet BEARs in Angola</u>	I.8
<u>HOOFDSTUK II - EUROCOMMUNISME/DE VLAG, DE LADING, DE VRAAG- <u>TEKENS</u></u>	II.1 + (17 bl)
<u>HOOFDSTUK III - ONTWIKKELINGEN IN HET MILITAIRE POTENTIEEL <u>VAN HET WARSCHAU PACT</u></u>	III.1/ + bijl t/m G
<u>HOOFDSTUK IV - BESLUITVORMING IN WP-VERBAND</u>	IV.1/1

1. De bedoeling van deze beschouwing is in kort bestek in te gaan op de problematiek van het politieke en militaire besluitvormingsproces in WP-verband. Daarbij zij er bij voorbaat de nadruk op gevestigd, dat omtrent de opbouw, de functies en de werkwijze van de organen van het WP tal van onzekerheden bestaan. Dit komt wellicht mede daardoor, dat deze organen in menig opzicht slechts als suborganen van het Sowjet-systeem fungeren en niet zelfstandig ontwikkeld zijn. Daarom is het uiteraard niet mogelijk om in de onderhavige materie, die nu juist ten nauwste met de opbouw, de functies en de werkwijze van de WP-organen samenhangt, op werkelijk bevredigende wijze klaarheid te schaffen en zich een voldoende betrouwbaar beeld omtrent de wijze van besluitvorming in WP-verband te vormen. Op grond van een en ander zal het duidelijk zijn, dat slechts een poging kan worden ondernomen om ons in de materie te verdiepen en onze beschouwing meer het karakter van een algemene terreinverkenning zal hebben. Mede daardoor is de nadruk ook meer op de machtsverhoudingen dan op de gezagsverhoudingen binnen de alliantie van de Oostbloklanden gevallen.

2. Voor de actualiteit van de vraag naar het besluitvormingsproces in de verdragsorganisatie van het WP bestaan specifiek militaire, maar vooral algemeen politieke redenen. De actualiteit van de vraag vloeit in belangrijke mate voort uit het politieke feit, dat in de afgelopen tijd onmiskenbaar een versterking van het multilaterale karakter van het WP heeft plaatsgevonden. Voorzover het Verdrag van Warschau in het jaar 1955 als een multilateraal "verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse hulpverlening" werd getekend, is bedoelde ontwikkeling slechts in die zin verwonderlijk dat ~~het~~ ^{zijn} uitbleef en dit multilateraal karakter eerst in de afgelopen jaren werd versterkt. Men zou kunnen betogen dat de SU hoe dan ook - in elk geval om redenen van opportuniteit - genoodzaakt was om de praktijk wat meer in overeenstemming te brengen met de letter van het Pact. Het is deze versterking van het multilaterale karakter van het Pact geweest welke enerzijds heeft geleid tot wat meer differentiatie in de verhoudingen tussen de WP-landen t.o.v. het Pact,

maar die

maar die anderzijds Moskou de gelegenheid heeft verschaft om het WP meer dan voorheen te presenteren als belangrijkste coördinatiecentrum van de buitenlandse politiek van de lidstaten. Deze kwalificatie ("voornaamste coördinatiecentrum van de buitenlandse politiek van de lidstaten") indiceert reeds dat de SU in blokverband de besluitvormingsprocedures meer op onderlinge raadpleging en crisisbeheersing ging afstemmen: naar buiten toe, maar zeker óók in haar eigen machtsbereik, om op die manier in een zo kort mogelijke tijd eventuele geschillen tussen de lidstaten te voorkomen of op te lossen en hun inzichten meer aan elkander te toetsen. Vanzelfsprekend is zowel op de politieke als militaire beleidsterreinen bij het praktizeren van deze coördinatie-gedachte de belangrijke rol van coördinator feitelijk voor de SU weggelegd, zulks alleen al krachtens de machtspositie die de SU in het verdragssysteem bekleedt, zodat hooguit gesproken kan worden van een meer flexibele en verfijnde aanpak om de Sowjet-suprematie over de Oosteuropese verdragslanden te bestendigen en om het traditionele ideaal van hechte aaneengeslotenheid van de "socialistische gemeenschap", d.w.z. van het Sowjetblok, dominerend te houden. De opwaardering van de politieke rol van het WP geschiedde echter niet alleen uit interne overwegingen van puur tactische of cosmetische aard. Stellig had de inwerking-treding van het politieke mechanisme van het WP in meer multilaterale zin eveneens plaats uit hoofde van Breznjews ontspanningspolitiek jegens het Westen, in het kader waarvan ook de NAVO haar politieke rol uitbreidde. De ontspanningspolitiek - zo verklaarde minister Gromyko in 1975 in zijn feestrede t.g.v. het twintigjarig bestaan van het WP - noodzaakt tot het gebruik van "een steeds breder scala van politieke middelen", m.a.w. tot uitbreiding en diversificatie van het arsenaal aan politieke wapenen. Behalve punt één verdediging tegen externe militaire agressie, punt twee verdediging van de "socialistische verworvenheden" kreeg het WP immers ook, punt drie, de taak toegewezen een "actieve bijdrage aan het internationale ontspanningsproces" te leveren, m.n. om Moskou's concept van normalisering van de Europese situatie te helpen concretiseren. Deze opsomming van de drieledige functie van het Pact vormt op zich reeds een aanwijzing voor het feit, dat de complexiteit van de besluitvormingsprocessen in blokverband toenam.

3. Formeel is het WP als systeem van gemeenschappelijke zelfverdediging een multinationale alliantie van soevereine staten. Militaire organisatie en beleid worden echter, zoals welbekend, hoofdzakelijk door Moskou beheerst en bepaald. Het streven van de Sowjet-machthebbers om het WP te organiseren als een effectief verlengstuk van de Sowjet-militaire macht en zo als instrument te hanteren om de binnenlandse politieke verhoudingen in Oost-Europa onder controle te houden gaf in het verleden een en andermaal aanleiding tot wrijvingen met andere verdragspartners, in 1956 bv. met Hongarije, later in het bijzonder met de "kritische bondgenoot" Roemenië. De oorsprong van deze wrijvingen is in overwegende mate gelegen in het feit, dat Moskou het Pact een andere primaire functie toekent dan het Verdrag van Warschau zelf naar de letter aanduidt. Formeel een defensiegemeenschap, een politiek-militair bondgenootschap van soevereine staten, is het Pact voor Moskou vooral een instrument ter konsolidering van wat heet de "socialistische gemeenschap". Het is dan ook in eerste instantie Lenins leer betreffende de militaire verdediging der "socialistische verworvenheden" welke Moskou als de theoretische en praktische basis van het bondgenootschap laat gelden. Deze leninistische denkbeelden, welke aan de defensiegemeenschap ten grondslag heten te liggen, worden ook in de praktijk van het bondgenootschap geacht bepalend te zijn voor de geest waarin de militairen van de verbonden legers worden opgeleid: de geest nl. van het "proletarisch of socialistisch internationalisme". Daarbij is in aanmerking te nemen, dat een wezenlijk onderscheid tussen het WP en het netwerk van bilaterale vriendschapsverdragen tussen de Oostbloklanden is gelegen in het feit, dat nu juist in de verdragstekst van het Pact van Warschau van "socialistisch internationalisme" niet gesproken wordt. Niettemin dienen de nauwe contacten tussen de Politieke Hoofdbesturen van de verbonden legers ertoe om de politieke scholing geheel in de geest van dit "internationalisme" te doen plaatsvinden. In naar wordt aangeduid dit communistisch "internationaal karakter" van het WP heten de nationale belangen van ieder land zich op harmonieuze wijze te verenigen met de internationale belangen van de "socialistische gemeenschap". Het treft bijzonder, dat juist deze internationale belangen in de politieke praktijk vaak puur Russische belangen zijn, als zodanig door de SU op grond van haar machtspositie worden bepaald, of anders gezegd dat puur Russische

belangen worden

belangen worden geformuleerd als internationale. Hoe nadrukkelijker dan ook van Moskouse zijde op de grote betekenis van dit "internationale" aspect werd gewezen, hoe duidelijker dat veelal bleek te geschieden om Moskou's eigen geopolitieke of machtspolitieke belang veilig te stellen. Uit het voorgaande moge duidelijk zijn, dat aan de theorie van het "internationalisme" praktische implicaties zijn verbonden voor de besluitvorming in blokverband en dat de twee opvattingen (enerzijds WP als een politiek-militair bondgenootschap van soevereine staten, anderzijds WP als instrument van de Breznjew-doctrine) interne spanningen moesten oproepen, die waar mogelijk politiek, maar desnoods ook militair door de SU werden bezworen. Na de inval in Tsjechoslowakije besloot de SU onder de druk der omstandigheden de organisatie van het WP te stroomlijnen, zonder overigens haar principiële opvattingen omtrent de functie van het WP als "veilig schild van het socialisme" prijs te geven. Ook deze formule klinkt "internationalistisch", maar verwoordt in feite een Russisch belang, te weten de geostrategische rol van de Oostblok-landen in het WP als bufferzone en veiligheidsgordel voor de Sowjetstaat tegenover het Westen. Juist op het stuk van de geclaimde harmonie van nationale en internationale belangen in het WP deden zich strubbelingen en wrijvingen voor, die aantoonde dat deze harmonie een nogal fictief karakter droeg. De strubbelingen en wrijvingen noopten het Kremlin, vooral uit pragmatische overwegingen, tot enige organisatorische en procedurele tegemoetkomingen. Ook al blijft veel ondoorzichtig, men neemt aan dat deze aanpassingen voor de Oost-europese verdragspartners van de SU een zekere verbetering van beleidsvoering en van het besluitvormingsproces in WP-verband inhielden.

4. Tot belangrijke wijzigingen in de organisatiestructuur van het bondgenootschap, m.n. nieuwe procedures voor doeltreffender consultatie, werd door het Politiek Consultatief Comité (PCC), het hoogste politieke gezagsorgaan van het WP, in het jaar 1969 te Boedapest besloten, derhalve al vrij spoedig na de inval in Tsjechoslowakije. Als een hoofdmotief in gezaghebbende verklaringen van WP-leiders keerde sindsdien steeds de gedachte terug, dat de groeiende coördinatie van het buitenlands politieke en militaire beleid van het bondgenootschap een belangrijke bijdrage aan het

welslagen van

welnslagen van de detentepolitiek leverde. "De politieke en militaire samenwerking tussen de broederlanden, aldus Gromyko op de verjaardag van de Oktoberrevolutie in 1974, is en wordt vervolmaakt". De grotere nadruk die vanaf 1969 sedert de vergadering van het PCC te Boedapest kwam te vallen op konsultatie en coördinatie bleef inderdaad niet beperkt tot het politieke beleidsterrein. Meer coördinatie en konsultatie kwam er ook op het militaire beleidsterrein. Na de Tsjechoslowaakse crisis waren sommige Oosteuropese persorganen zelfs geautoriseerd achteraf kritiek te laten horen op de organisatiestructuur van het Pact. Zo b.v. schreef een Hongaars tijdschrift in 1970, dat "in de afgelopen jaren het hoogste militaire gezag van het Pact niet altijd naar behoren had gefunctioneerd vanwege tekortkomingen in de bevelstructuur, gebreken in het werk van de militaire staven en van de liaison-officieren van de lidstaten". Of hierbij indirect mede aan de Tsjechoslowaakse militaire operatie werd gerefereerd, is niet duidelijk en wellicht een gewaagde veronderstelling. Hier zij niettemin het nogal opmerkelijke feit gememoreerd, dat het Verenigd Commando van de WP-strijdkrachten bij de inval in Tsjechoslowakije de militaire leiding aan de opperbevelhebber van de Sowjet-grondstrijdkrachten (Legergeneraal Pávlovsky) overdroeg, die het Commando voerde over de verenigde strijdkrachten van de Russische, Hongaarse, Poolse en Oostduits troepen. Dit feit wordt wel aangevoerd om de stelling te onderbouwen, dat het WP (anders dan de NAVO) geen taak is toebedeeld om in oorlogstijd als militair hoofdkwartier command-and-control functies te vervullen. Het WP-Opperbevel wordt dienovereenkomstig slechts als een administratief en coördinerend lichaam beschouwd, integraal deel uitmakend van het Sowjet Ministerie van defensie. Welbekend is het feit, dat het Sowjet-luchtverdedigingscommando onder maarschalk Batitsky niet alleen voor de luchtverdediging van de SU maar ook van de overige WP-landen verantwoordelijk is. Dit zou, althans volgens sommige waarnemers, zelfs impliceren dat luchtverdediging buiten de verantwoordelijkheid van de opperbevelhebber van het WP valt. Anderzijds en men kan zeggen zelfs over het algemeen genomen overheerst niettemin de opvatting dat de strijdkrachten van het WP in hoge mate zijn geïntegreerd (zij het wel naar Sowjet-organisatieprincipes) en het WP de NAVO qua materieelstandaardisatie, centralisatie van de bevelvoering en eenheid van opleidingsmethodes overtreft.

5. De besluiten

De besluiten van het PCC van 1969, die zowel op de politieke als de militaire beleidsterreinen van het Pact naar men moet aannemen tot een betere afbakening van bevoegdheden leidden, waren minder voor dit hoogste gezagsorgaan zelf alswel voor de andere WP-organen van grote betekenis. Vóór 1969 hadden in het PCC partijleiders, premiers, ministers van buitenlandse zaken en de defensie ministers van de lidstaten zitting. Op de bijeenkomst van Boedapest werd evenwel een afzonderlijk zgn. "Comité van nationale defensie ministers" als hoogste militaire orgaan, in het leven geroepen. Deze wijziging hield in, dat de defensie ministers van de respectieve lidstaten niet langer deel uitmaakten van het PCC. Door de invoering van het nieuwe beleidsinstrument, het Comité van defensie ministers, werd de rol van de nationale defensie ministers drastisch gewijzigd. Krachtens het Verdrag van Warschau waren de defensie ministers plv. opperbevelhebber van de WP-strijdkrachten. In de praktijk betekende dit, dat de defensie ministers de militaire besluiten van de WP-opperbevelhebber op nationaal niveau doorgaven of uitvoerden. De betekenis van de oprichting van het "Comité van nationale defensie ministers" was daarom gelegen in het feit, dat een einde werd gemaakt aan de ondergeschikte positie van de respectieve defensie ministers van de aangesloten landen aan de opperbevelhebber van het WP. Op die manier werd, althans in vreedstijd, de militaire bevelvoering duidelijk meer ondergeschikt gemaakt aan de besluitvorming in het kader van de respectieve nationale overheden. De instelling van een afzonderlijk Comité van nationale defensie ministers als hoogste militaire orgaan was bij de reorganisatie van 1969 overigens niet de belangrijkste wijziging. De belangrijkste innovatie, naar we mogen aannemen tevens de belangrijkste concessie van Moskou, betrof de instelling van de "Militaire Raad" van het Verenigd Commando. Deze "Militaire Raad" brengt aanbevelingen inzake militaire planning uit aan het "Comité van Nationale defensie ministers", werkt besluiten en richtlijnen van algemeen militaire aard uit, welke aan het Comité van de defensie ministers ter goedkeuring moeten worden voorgelegd. De Militaire Raad dient - binnen het kader van nationale besluitvorming vermoedelijk ook iedere defensie minister individueel van advies. In de Militaire Raad, welke wordt voorgezeten door de opperbevelhebber van het Pact, worden dan ook, zoals het in officiële berichtgevingen heet, "gecoördineerde aanbevelingen" m.b.t. het werkprogramma van de WP-strijdkrachten uitgewerkt. De Militaire Raad is niet alleen

verantwoordelijk voor

verantwoordelijk voor het opstellen van aanbevelingen aan het Comité van Nationale defensie-ministers (en via dit Comité aan het PCC) inzake vraagstukken van militaire aard, maar ook voor wat betreft de formulering van richtlijnen voor het "Verenigd Opperbevel". In de Militaire Raad hebben zitting de opperbevelhebber van het WP, de Stafchef van de WP-strijdkrachten en de plv. opperbevelhebbers van de staten, die meestal tevens plv. defensie-minister zijn (voor de SU zetelt als plv. defensie-minister de opperbevelhebber van het Pact). In tegenstelling tot vóór 1969 bekleden derhalve niet de defensie-ministers van de respectieve lidstaten, maar de plv. defensie-ministers nu tevens de functie van plv. opperbevelhebber van het WP. Deze plv. defensie-ministers zijn zowel aan hun defensie-minister als aan de opperbevelhebber van het WP verantwoording verschuldigd voor wat betreft het deel van de aan het WP toegewezen strijdkrachten. Binnen de bevoegdheidssfeer van de opperbevelhebber van het Pact vallen uitsluitend aangelegenheden die deze continenten betreffen. Afgezien van de adviserende functie (een waarlijk niet geringe bevoegdheid) t.a.v. het Comité van defensie-ministers lijkt de Militaire Raad toevoornamelijk te zijn opgezet als een kontaktorgaan, waarin de SU en de overige verdragsgenoten vraagstukken van militair beleid in het WP-verband gezamenlijk aan de orde kunnen stellen en consultatie plannen over militaire planning. Uit de doorgevoerde reorganisatie blijkt dat het Verenigd Commando door de gelijktijdige invoering van het Comité van Nationale defensie-ministers en de Militaire Raad in de militaire hiërarchie van de WP-organisatie, althans in vredetijd, op de tweede plaats is verwezen. De nationale strijdkrachten van de lidstaten zijn door de aanpassingen duidelijker in een multilateraal verband tot elkaar komen te verkeren. Een soortgelijke statusverbetering onderging de "Staf van de verenigde strijdkrachten van de WP-staten" zoals de benaming officieel luidt, bestaande uit de vertegenwoordigde de afzonderlijke Generale Staven en o.m. verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitwerking van verdedigingsplannen, training van de troepen, het coördineren en leiden van gezamenlijk militaire oefeningen en standaardisatie van wapens en uitrusting. De Staf heeft naar wordt aangenomen eveneens tot taak om het Verenigd Commando en de Militaire Raad van advies te dienen, maar heeft - anders dan SHAPE in zijn bevelsgebied - in geval van oorlog niet de taak als hoofdkwartier te functioneren om alle operaties te land,

ter zee en

ter zee en in de lucht te leiden. De structuur en de positie van deze sedert de oprichting van het Pact te Moskou zetelende Staf zijn door de reorganisaties van 1969 in die zin gewijzigd, dat dit orgaan voorheen op ad hoc basis, na 1969 evenwel als een permanent orgaan werkzaam is. In het Verenigd Commando is de niet-Sowjet-leden een grotere rol toebedacht, maar het is niet bekend of zij nu werkelijk meer invloed op de planning verwierven of dat eerder van een statusverbetering in meer symbolische zin moet worden gesproken. Het feit dat de Stafchef van het WP niet langer een Eerste plv. Chef van de Sowjet Generale Staf is, kan evenwel erop wijzen dat de positie (binnen het organisatiekader van de Sowjetdefensie) van het Verenigd Commando wat onafhankelijker, autonoomer werd. De instelling van een permanente Staf heeft volgens sommige bronnen de kans vergroot dat het WP-opperbevel te eniger tijd wel degelijk tot een WP-hoofdkwartier zou kunnen uitgroeien, dat in geval van oorlog de operaties leidt van de strijdkrachten die het WP zijn toegewezen, zodat deze strijdmacht in geval van oorlog niet zonder meer rechtstreeks onder bevel van het Sowjet-oppercommando zou komen.

6. Wij stipten reeds aan dat krachtens de letter van het Verdrag van Warschau aan de nationale beslissingsbevoegdheid van de partners een grotere rol toekomt dan in de praktijk vaak bleek of blijkt. Formeel is het WP, evenals de NAVO, immers een bondgenootschap van soevereine staten, die vrijwillig en gezamenlijk besluiten moeten nemen. De in 1969 doorgevoerde stroomlijning van de organisatie-structuur lijkt met deze letter, althans voor het oog, eindelijk iets meer rekening te hebben gehouden. Dat gebeurde dan om praktische problemen betreffende de doelmatige funktionering van de organisatie het hoofd te bieden en om aan zekere aspiraties van de verdragsgenoten tegemoet te komen. Meer in het algemeen kan worden gezegd, dat de betrokkenheid en wellicht zelfs de rol van de nationale overheden in WP-verband werden vergroot. Uit het voren-gaande mag echter niet de konklusie worden getrokken, dat deze ontwikkeling ook maar enigermate ten koste van de besluitkracht en de interne cohesie van het Pact ging. De eenheid lijkt niet lossler ge-worden, integendeel, de wijzigingen in de organisatiestructuur zijn,

voorzover men

voorzover men kan oordelen, van positieve invloed op de samenwerking van de lidstaten geweest, zodat de SU tegelijkertijd haar streven naar grotere politieke en militaire integratie in WP-verband onverminderd kan en zal voortzetten. Kenmerkend in dit verband is, dat op de recente topconferentie der WP-landen te Boekarest (nov.'76) het bondgenootschap weer merkbaar vaster gecementeerd is. De verdere intensivering van de politieke coördinatie kwam o.a. tot uitdrukking in de oprichting van een "Comité van ministers van Buitenlandse Zaken". Om Moskou's integratiemodel op defensiegebied iets nader aan te duiden, lijkt het zinvol op een parallel met de Comecon te wijzen. Evenals de Comecon heeft het WP geen supranationale bevoegdheden. In Comecon-verband ging de SU (o.m. onderdruk van Roemenië) de opvatting huldigen dat samenwerking het beste vergroot kan worden door meer coördinatie, in casu van de afzonderlijke nationale plannen. Ook op defensiegebied wordt doorgaans niet van "geïntegreerde verdediging" gesproken, maar van een "gecoördineerde" aanpak. Daarmee is natuurlijk allerminst gezegd dat de monopoliepositie van de SU er in de praktijk bij zou inboeten, laat staan dat de SU daarmee die positie zou verliezen. Haar speciale status en haar gewicht doen zich, men kan zeggen ook ongecontracteerd, a priori gelden. De gedomineerde positie waarin de overige Oostbloklanden zich ten opzichte van de SU in Pact en Comecon bevinden blijft daardoor in de huidige machtsverhoudingen een permanent gegeven.

7. Met betrekking tot de besluitvorming in WP-verband, komt het aspect van nationale beslissingsbevoegdheid het sterkst tot uitdrukking in de bepalingen omtrent de effectieve inwerkingtreding van het Pact. Het Verdrag van Warschau verbindt de plicht tot het verlenen van bijstand automatisch aan een gewapende aanval, gericht tegen één of meerdere landen die lid zijn van het Pact. Daarentegen ligt de beslissing over de wijze waarop de aangevallen staat . . . bijstand zal worden verleend naar keuze bij de hulpverlenende staten zelf. Iedere staat is theoretisch gesproken, vrij die actie te ondernemen die hij nuttig acht. Het WP kent, juridisch gesproken, geen centrale of supranationale instantie die kan beslissen of er sprake is van een casus foederis, d.i. van een geval waarin het bondgenootschap effectief van kracht wordt. Deze regeling van de inwer-

kingtreding van

kingtreding van het Pact stemt met de grondwetten van de Oost-bloklanden overeen: niet alleen het uitroepen van de staat van oorlog, ook het uitmaken of een situatie een casus foederis is, is overgelaten aan de betreffende staatsorganen, van de SU het presidium van de Opperste Sowjet. Het gevaar dat de hulpverlening niet absoluut verzekerd is lijkt echter weinig en althans geen doorslaggevend gewicht in de schaal te leggen, omdat de ontbrekende besluitvorming op centraal niveau ruimschoots wordt gecom-penseerd door de opgelegde "eenheid van politieke wil" oftewel het principe van politieke solidariteit van de bondgenoten.

8. Veelzeggend - om daarmee te besluiten - is niettemin, dat bij de WP-interventie in Tsjechoslowakije, wanneer men al aanneemt dat deze inderdaad krachtens het Verdrag van Warschau plaatsvond en niet krachtens het netwerk van bilaterale vriendschapsverdragen tussen de "broederlanden", Roemenië als enige lidstaat niet meedeed. Er is een uitspraak van partijleider Ceau-sescu in het Roemeense partijblad van 16 juli 1968, bijgevolg vóór de inval in Tsjechoslowakije, welke luidt: "Geen moment den-ken we aan het WP als een reden om inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van andere naties te rechtvaardigen". Over de aard van de WP- interventie in Tsjechoslowakije werd destijds officieel vastgelegd, dat deze vorm van broederlijke hulpverle-ning plaatsvond nadat, zoals het heet, "duizenden communisten, individuele burgers en gehele arbeiderscollectieven" (men lette hier op het beginsel van "soevereine" besluitvorming!) zich tot de leiding van de broederpartijen en de regeringen van onze bondgenoten hadden gericht met het verzoek om het Tsjechoslowaakse volk internationale hulp te bieden teneinde het socialisme te verdedigen". De hulp die dan geboden werd heet niet krachtens, maar wél "in overeenstemming" te zijn met de verplichtingen van het WP. Hier treedt de betekenis van het feit dat ook het Verdrag van Warschau als een "verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse hulpverlening" getekend werd duidelijk aan de dag. Op een bijeenkomst t.g.v. het twintigjarig bestaan van het WP te Bratislava, in 1975, werd door de secretaris van het CC van de Slowaakse CP opgemerkt: "Zolang het imperialisme bleef voortbestaan

moesten de socialisti

moesten de socialistische revolutie en haar verworvenheden collectief verdedigd worden. De Tsjechoslowaakse ervaringen van 1968/69 verklaarde hij, hebben aangetoond dat telkens wanneer er een reëel gevaar van contrarevolutie bestond, het lot van het socialisme andere socialistische staten niet onverschillig kon blijven". Het feit dat deze zaken openlijk gereleveerd werden in het kader van een WP-viering geeft een goed inzicht in de belangrijkste, nog steeds actuele "nevenfunctie" van deze defensiegemeenschap, in het geval van niet - militaire en niet - externe agressie. Hetzelfde kan niet gezegd worden van de besluitvormingsprocedures in dit geval. Men kan slechts konstateren, dat in dergelijke gevallen gezagsverhoudingen wegvallen en alleen de machtsverhoudingen gelden.